

A GONDOLATTÓL A MEGVALÓSULÁSIG, AVAGY
A SEMLEGESÉG KIALAKULÁSÁNAK FOLYAMATA
III. rész

SVÁJC

Annak, aki a semlegesség kialakulásával és fejlődésével akar megismerkedni, feltétlenül foglalkoznia kell Svájc történelmével is. A számunkra fontos időszak a XII-XIII. század fordulóján kezdődik, amikor is Schwyz és Uri kantonok lakói utat nyitottak az Alpokon át és a kor viszonyai között biztonságos kereskedelmi útvonalat létesítettek a Szent Gotthard-hágón és a Vierwaldstatti taven keresztül Európa északi és déli részének kereskedővárosai között. Az útvonal őrzése fejében 1231-ben Uri és Schwyz, majd katonai szolgálatainak elismeréseként 1239-ben Unterwalden kapott kiváltságlevelet és vált birodalmi tartományná. Ez a Habsburg grófok közvetlen uralmának megszűnését jelentette, ami természetesen ellenreakciót váltott ki a jelentős birtokokat és jövedelmeket elvesztő család részéről. A visszaszerzés szándékát segítette, hogy a Hohenstaufok után 1273-ban Habsburg Rudolfot választották német-római császárrá. Mivel a császári cím valódi súlyát a magánbirtokok nagysága adta meg, Rudolf igyekezett a birodalmi tartományi státust megvonni a hajdani családi tulajdontól. Ez olyannyira nem járt sikerrel, hogy a kantonok még a császárnak járó adót sem fizették be, sőt 1291-ben örök szövetséget kötöttek kiváltságaik megvédésére. Ettől kezdve egészen 1499-ig a Habsburgoktól, illetve a császárságtól való teljes elszakadásért vívott harc jegyében zajlott a kantonok egyre bővülő és erősödő közösségének történelme. A birodalom a baseli békében ismerte el az Eidgenossenschaft⁽⁵⁸⁾ önállóságát és függetlenségét, a szuverén Svájc létét azonban csak a harmincéves háborút lezáró westfáliai béke tette egyértelművé 1548-ban.

Svájc történelmének már ez a 400 éves időszaka is bővelkedett érdekes, szokatlan fordulatokban. A kantonok szövetségének kezdeti időszakában az összetartozás, ugyanakkor az egymás belügyeibe való be nem avatkozás volt a jellemző. Bizonyítja ezt az a szerződés is, amelyet Bern és Solothurn kötött 1399-ben. (Solothurn csak 1481-ben csatlakozott a szövetséghez). Ez azt tartalmazta, hogy belviszályok esetén a szerződő felek nem avatkoznak be, "csöndben ülnek".

A szövetséghez nem tartozó területeken dúló háborúk esetén kezdetben semleges magatartást tanúsítottak, vagyis sem a szövetség, sem annak valamely tagja nem avatkozott be a harcokba. Ez persze nem jelentette azt, hogy az egyes kantonok nem adták bérbe katonáikat, vagy nem engedélyezték területükön a fegyveresek toborzását. Számukra ez jelentős bevételi forrást, komoly jövedelmet jelentett. A semlegességnek ez a kezdeti formája, az ó-, vagy óssvájci semlegesség azóta persze sok változáson esett át.

A Habsburgokkal vívott sikeres csaták ráébresztették a kantonokat saját erejükre, így azok kihasználva a környezetükben folyó háborúkat, a XV-XVI. század fordulóján területeket hódítottak meg, így Aargaut, Thurgaut, Ticinot. Ráadásul erre az időszakra tehető a kantonok közötti ellentétek kiéleződése is.

A széthúzásnak és a hódításoknak azonban gyorsan végeszaktadt. Az 1515. évi marignanoi és az 1525-ös pavai vereség még időben ráébresztette a szövetséget arra, hogy hol a helye az európai hatalmak sorában. A laza szövetség központosított hatalom híján egyedül képtelen volt versenyre kelni a nagy monarchiákkal, külső segítséget igénybe véve azonban függetlenségét kockáztatta volna. A fennmaradás záloga tehát a semlegesség, a konfliktusoktól való távolmaradás volt.

Az önállóság megtartása érdekében a kantonok, illetve a szövetség művészette fejlesztette a távolsgártás gyakorlatát,

a diplomáciát. Szerződések és megállapodások szövvényes rendszerét alakították ki, amely teljes mértékben találkozott a szövetségen kívüli felek igényeivel is: az egyes kantonok, illetve a szövetség mentesek maradtak mindenfajta befolyástól.

Végeredményben ez a kezdetleges "nemzetközi elismerés" tette lehetővé az Összvájci semlegesség megerősödését. Ennek a politikának egyetlen követelménye és legfőbb ismérve a kívülmáradás volt. Ugyanakkor megengedte a zsoldosok toborzását, a területén való átvonulást, a harcoló felekkel való kereskedést. A kantonok egyik legjobban eladható exportcikke a svájci gyalogos volt, amely a középkor minden jelentősebb csatájában, háborújában harcolt, nem egy esetben egyszerre mindkét oldalon.

Az addigi politika továbbfolytatására ösztönözte a szövetséget a vallásháborúk kora, amely kemény próba elé állította a keresztény hitben megosztott kantonokat. Jóllehet, a reformáció terjesztése, vagy éppen visszaszorítása érdekében komoly fegyveres összütközésekre került sor közöttük - ilyen volt például a 1531. évi kappeli csata, amelyben a katolikus Schwyz, Uri, Unterwalden, Zug és szövetségesei legyőzték a reformáció egyik élharcosát, Zürichet -, arra azonban nem volt példa, hogy bármelyikük is külső segítséget vett volna igénybe.

Fentebb már utaltunk a hivatásos svájci zsoldos nyugat-európai szolgálatvállalásaira. Ennek egyik igen érdekes és szemléletes példája volt az 1572. augusztus 23-24-i Szent Bertalan éj, amikor a IX. Károly gárdájában szolgáló protestáns svájciak hitsorsosaik lemészárlása után sem léptek ki a királyi szolgálatból szerződésük lejártáig. Ennek valószínűleg csak egyik oka volt a katonai becsület megőrzésére irányuló szándék, a szavahihetőség, a hitelesség fenntartása. Az igazi ok inkább abban rejlett, hogy a kantonok majd

kétszáz év keserves tapasztalatai alapján megtanulták hol húzódnak politikai mozgásszabadságuk korlátai.

Svájc történelme az elismerését jelentő westfáliai békétől 1798-ig nagyobb megrázkódtatások nélkül, a semlegeségi politika folytatása jegyében zajlott. E 150 év alatt kiheverte azt a csapást, amelyet a kereskedelmi útvonalak áthelyeződése jelentett számára. Az ipar új fejlődésnek indult, új kereskedelmi kapcsolatok alakultak ki. A kapitalizáció mellett megmaradt a parasztok jobbágyi függősége. Az 1789-es nagy francia forradalom volt az, amely az elkerülhetetlen és kivédhetetlen változások jeleit vetítette előre. A francia köztársaság azonban egyelőre nem terjesztette ki háborúját a kantonok szövetségére és az első koalíció csapatai is elkerülték a hegyektől övezett kis országot. 1798-ban a Direktórium figyelmen kívül hagyva, hogy Svájc nem tagja a koalíciónak és addig minden tekintetben távol tartotta magát a konfliktustól, megszálló csapatokat küldött az országba. A pusztulás elkerülése érdekében Svájc meghódolt, Bonaparte tábornok pedig március 29-én megszüntette a kantonok laza szövetségét, megalakította a Helvét Köztársaságot és katonai szövetséget kényszerített rá. Evszázadok óta ez volt az első eset, hogy Svájcot elvben hadviselő félnek tekinthetjük. Azért elvben, mert gyakorlatilag az önállóságától megfosztott ország képtelen volt befolyásolni az események menetét. 1799-ben Szuvorovot észak-itáliai győzelmei után Svájc felszabadítására rendelték. A parancs hibás volt és az agg orosz hadvezér mestéri módon vonta ki csapatait a csapások alól - eközben azonban a béke szigete elpusztult.

1803-ban az első konzuliá lett Napóleonnak már nem volt szüksége a bábköztársaságokra, így a Helvét Köztársaságra sem. Visszaállította a korábbi államrendszert, melyben 19 autonóm kanton alkotott laza szövetséget. Nyilvánvaló, hogy ez az állam semmilyen vonatkozásban nem volt szuverén, bár Napóleon felismerve egy semleges ország kapcsolatrendsze-

rének, státusának vitathatatlan előnyeit, szerette volna ezt a látszatot keltetni.

Svájc nemzetközi jogi helyzetének megoldását Európa Napóleón utáni újrendezése jelentette. Az 1814. május 30-án aláírt első párizsi békében elismerték önállóságát és függetlenségét. A szeptember 18-án összeült bécsi kongresszus, a győztesek Franciaország további sorsának alakulására vonatkozó elképzeléseit volt hivatva összehangolni. Ezek között szerepeltek a Svájc semlegességére vonatkozó tervek is. Az 1815. március 15-én elfogadott Semlegességi Deklaráció - amelyben a győztesek lényegében felajánlják Svájcnak a semleges státust, illetve vázolják elfogadásának körülményeit - tulajdonképpen abból a felismerésből fakadt, hogy a nagyhatalmaknak is szükségük van bizonyos problémák megoldásához közvetítőre. Erre a szerepre pedig egy olyan ország a legmegfelelőbb, amely durván fogalmazva, csak a saját érdekeinek elkötelezett.

A javaslatok között szerepelt, hogy a nagyhatalmak készek visszacsatolni Genfét, Valoist és Neuchátelt, így Svájc 22 egyenrangú kanton szövetségévé válna.

Napoleon száznapos uralma fölborította a kongresszus résztvevőinek elképzeléseit. A kantonok sietve elfogadták a deklarációban vázolt elképzeléseket és semlegességi kötelezettségeket, így Svájc május 27-én bejelentette, hogy ezentúl semleges státusban kíván résztvenni a nemzetközi kapcsolatokban.

A bécsi kongresszus csak a koalíció waterlooi győzelme után folytathatta az érdemi munkát. Az 1815. november 20-án aláírt második párizsi békében nyilatkozatot tettek az aláírók - így Anglia, Oroszország, Ausztria, Poroszország és Franciaország -, hogy elismerik és garantálják Svájc semlegességét. Ezzel újra megerősítették, hogy Európa békéje és stabi-

litása szempontjából fontos és szükséges ez a lépés. Természetesen hozzá kell tennünk, hogy a kor viszonyainak az ósvájci semlegesség gyakorlata már nem felelt meg, ugyanakkor nem dolgozták még ki a modern semlegesség feltételeinek és követelményeinek rendszerét. Az egyetlen biztos pont az volt, - és ebben minden érintett kül- és belföldön egyaránt egyetértett - hogy Svájcnak gondoskodnia kell szuverenitása védelméről. Ez először az 1847. évi "Bundok háborúját" lezáró 1848-as alkotmányban szerepelt, amely rögzítette azt is, hogy az ország központi irányítású szövetségi államalakul. Ilyenformán a szuverenitás fenntartása a Szövetségi Tanács feladata lett. Ezt erősítette meg az 1874. évi módosított alkotmány is.

A múlt század második felében Svájcnak többször nyílt alkalma bizonyítani, hogy komolyan veszi státusát. Az 1850-es Katonai Szervezési Szövetségi Törvény megszüntette a kantonok katonai önállóságát és fegyveres erőiket központi irányítás alá vonta, megeremtve ezzel az egységes nemzeti haderő alapjait. Az ötvenes évek végéig úgy tűnt, hogy az ország szuverenitása a haderő adott szintjén a diplomácia eszközeivel is biztosítható. Ebből a hitből Ausztria ábrándította ki a svájciakat, amikor itáliai háborúja idején figyelmeztette szomszédját, hogy a semlegességet csak addig tartja tiszteletben, amíg azt Svájc biztosítani tudja. Ennek következménye volt a hadikiadások azonnali megemlése egymillió frankkal. Ezzel tehát létrejött a semlegesség egy speciális formája, a fegyveres semlegesség, amely jelzi egy addiginál is militánsabb világ kialakulását.

Az itáliai, valamint a porosz-francia háború idején alakított ki Svájc egy olyan gyakorlatot, amelyet később az 1907. október 18-án aláírt Hágai Egyezmény is rögzített. Nevezetesen arról van szó, hogy a hadviselő feleknek azokat a katonáit, csapatrészeit vagy csapatait, akik, illetve amelyek az ország területére léptek akár véletlenül, akár szán-

dékosan, a svájci hatóságok lefegyverezték, internálták, majd a harcselekmények megszűnte után szabadon bocsátották. Mint láthatjuk, a svájci semlegesség gyakorlata képezte az alapját több olyan nemzetközi egyezménynek, megállapodásnak, melyek rögzítették a semleges országok jogait és kötelezettségeit.

Az új típusú semlegesség első nagy próbája az I. világháború volt, amely a szuverenitás biztosításán és a katonai cselekményektől való tartózkodáson kívül több jelentős kérdést vetett fel mind a semleges Svájc, mind a hadviselő felek számára.

1914. augusztus 03-án, tehát azon a napon, amikor Németország lerohanta az ugyancsak semleges Belgiumot, Svájc ismét kinyilvánította semlegességét, ugyanakkor a szuverenitás védelmére általános mozgósítást rendelt el a Szövetségi Tanács. A hadsereg létszámát 250000 főre elmelték, meggyorsították a határmenti erődítmények építését, műszaki- és aknazáratok létesítettek. Részben ezek a védelmi intézkedések - amelyek kétségessé tették egy esetleges támadás sikerét, vagy legalábbis idővesztést okoztak volna a támadónak, - részben a hadviselő felek realitásérzéke volt az, amely Svájcot megkímélte a Belgiuméhoz hasonló sorstól. Szükségük volt a felszín alatti politikai kapcsolatok ébrentartására, illetve a stratégiai nyersanyagok zavartalan beszerzésére. A semleges Svájc mind diplomáciai összekötő, mind kereskedelmi közvetítő szerepét kitűnően ellátta, nagyobb szolgálatot téve ezzel a hadban állóknak, mintha területét bárki is birtokolta volna. Így az ország és lakossága nemcsak, hogy nem szenvedett háborús pusztításokat, hanem a gazdasági élet felső körei óriási jövedelmekre tettek szert azáltal, hogy a konjunktúrát kihasználva szállítottak a svájci hadseregnek csakúgy, mint bármelyik harcoló félnek. Többek között ez is hozzájárult ahhoz, hogy a világ politikai közvéleménye hosszú ideig kedvezőtlenül ítélte meg a semlegességet, mint a nemzetközi kapcsolatokban való részvétel módját.

Svájc számára nem csak a háború, hanem a béke időszaka is hozott komoly problémákat. A párizsi békekonferencia résztvevői 1919. április 29-én elfogadták a Népszövetség alapokmányát. Az alapító tagok a semleges Svájcot kérték fel, hogy adjon otthont a Népszövetség Főtitkárságának. A szervezet székhelye Genf lett úgy, hogy maga a házigazda nem is volt tag. Akadályozta részvételét az alapszabály 18. paragrafusa, mely szerint a tagországoknak egy esetleges konfliktus esetén részt kell venniük az agresszor elleni katonai és gazdasági szankciókban. A svájci politikusok nagy része ezt nem tartotta összeegyeztethetőnek az örökös semlegességgel, ezért ellenezte a népszövetségi tagságot. A Népszövetség Tanácsa, amely fontosnak tartotta a belépést, kivételes elbánásban részesítette a Svájci Államszövetséget. Felmentette a katonai szankciókban való részvétel kötelezettsége alól azzal a kikötéssel, hogy a gazdasági akciókban részt kell vállalnia. Az 1920. május 18-án tartott népszavazás a tagság mellett döntött. 1919-ben ugyancsak Genf lett a székhelye a Nemzetközi Munkaügyi Szervezetnek is. Ezen kívül számos nemzetközi tanácskozásnak adott otthont Svájc, így 1922-23-ban a lousannei, 1925-ben a locarnói konferenciának, 1927-ben pedig Genfben rendezték meg a tengerjogi konferenciát.

Ahogy javultak az ország pozíciói a diplomáciában, úgy csökkentették a hadikiadásokat és a hadsereg létszámát. Az első világháború után óhajtott kollektív biztonsági rendszer azonban nem jött létre, nem maradt tehát más megoldás az ország szuverenitásának és biztonságának szavatolására, mint a fegyveres erők védelmi képességének fokozása. Ez az 1934-35-ös évtől vált jelentőssé. A II. világháború kezdetén a hadsereg hadilétszáma meghaladta a 400000 főt, a felhalmozott stratégiai készletek pedig biztosították a hatékony védelmet. Az államszövetség szándéka természetesen továbbra is a semlegesség fenntartása volt. A Szövetségi Gyűlés 1939.

augusztus 30-án rendkívüli Ulést tartott. Különleges jogkörrel ruházta fel a Szövetségi Tanácsot, valamint Guison hadtestparancsnok személyében kinevezte a hadsereg parancsnokát. Ugyanezen az Ulésen elfogadott, 31-én pedig kiadott egy nyilatkozatot, mely szerint háború esetén az ország megőrzi semlegességét. A következő napon kitört a háború. 1940. januárjáig Svájc védelmi stratégiaja teljesen egyértelmű volt, a diplomáciai és katonai lépések egymással összhangban történtek. Ekkor azonban Pilet - Gozalé vette át a külügyi tárcát, egyben egy évre az államelnöki funkciót is betöltötte. Ő a fasiszta Németországhoz való közeledés, sőt a csatlakozás híve volt, és mint ilyen, nem támogatta a fegyveres védelmi képesség növelését. Guison hadseregparancsnok erre válaszul kidolgozta az "alpesi védelem" tervét, amely ma is a svájci haderő alkalmazásának alapelve.

Az nyilvánvaló volt, hogy csak Svájc birtoklásáért egyik fél sem fog támadást indítani, különösen nem a szövetségesek. Attól viszont már komolyan tartani lehetett, hogy a felek hadműveleteik végrehajtása során svájci területre lépnek. Guison tábornok elsősorban ennek megakadályozására készítette fel csapatait. Szerencsére alkalmazásukra nem került sor, bár a németek franciaországi hadjárata, illetve a szövetségesek szicíliai és normandiai partraszállása idején ez nem látszott elképzelhetetlennek. Mindössze a légiérő és a légvédelem használta fegyvereit, valamint a 45. francia hadosztály választotta a németeknek való megadás helyett a svájci internálást. Ennek eredményeként az államszövetség háborús veszteségei igen csekélyek⁽⁵⁹⁾ voltak, és gazdasági vonatkozásban is lényegesen könnyebben vészelte át ezt a háborút, mint az első nagy világégést. A komplex védelemre vonatkozó későbbi elgondolások egy része ebből az időszakból eredeztethető. Ilyen volt például a Wohlen-terv, amelynek végrehajtása a termőterületek kiterjesztését és a gumós növények, valamint a gabona és zöldségfélék terméshozamának növekedését eredményezte⁽⁶⁰⁾.

Svájc pártatlansága a II. világháború időszakában a katonai területet leszámítva legalábbis vitatható volt. Ennek külpolitikai vonatkozásairól már tettünk említést Pilet-Gozalé német orientációjáról szólva. Ez 1943. végéig tartott - maga Pilet-Gozalé csak 1944. októberében mondott le -, és igen megnehezítette Svájc helyzetét a háború befejező időszakában, illetve a háborút követően. Nem szolgálta az ország kedvező megítélését a gazdasági szférában folytatott tevékenység sem. Svájci cégeknek igen kiterjedt kapcsolataik voltak a tengelyhatalmak országaival. Ezek főként fegyvert, lőszert, szerszámgepeket és más iparcikkeket szállítottak, elsősorban Németországba és Olaszországba. Az export értéke 5,3 milliárd frankot, az importé 7,1 milliárdot tett ki 1939 és 1944 között, csak ezen országok vonatkozásában.

A szövetségesekkel ugyanebben az időben összehasonlíthatatlanul kisebb mértékben kereskedtek. Az export összege 1,7 milliárd, az importé 2 milliárd frank volt. Svájci cégek közreműködtek továbbá stratégiai nyersanyagok beszerzésében és Németországba szállításában. Ezen pénzügyi fedezetet részben svájci bankok adták 1 milliárd frankot meghaladó összegben⁽⁶¹⁾. Ugyancsak igénybe vették Svájc vasútvonalait a Német- és Olaszország közötti szállítások lebonyolítására. Nehéz eldönteni, hogy ezeket a lépéseket a szuverenitás és a semlegesség fenntartásának szándéka, vagy pusztán az üzleti érdek diktálta. A fent vázolt helyzetben lényeges változás egyébként csak 1945 februárjában, a Carry-misszió tevékenysége nyomán állt be. Jóval kiegyenlítettebb volt a helyzet a titkos háború frontján, hiszen mindkét fél titkosszolgálati a hatóságok tudtával folytatták tevékenységüket.

A fentiekből nyilvánvalóan kitűnik, hogy a harcoló feleket nem Svájc védelmi képességei tartották vissza az ország elleni vagy a területén áthaladó támadástól. (Jóllehet tisztában voltak a hadsereg harcértékével, illetve a terep okozta nehézségekkel⁽⁶²⁾.) Egyszerűen arról volt szó, hogy az adott

körülmények között kinek-kinek szüksége volt bizonyos "szolgáltatásokra", melyeket csak egy, a Svájc pozíciójában lévő ország tudott biztosítani.

A háború után a jó gazdasági helyzetben levő Svájcnak a többi európai országgal szemben nem a termelőkapacitás fejlesztése, hanem külkapcsolatainak rendbetétele jelentette az egyik legfontosabb feladatot. Különösen sürgető volt ez az Amerikai Egyesült Államok, Franciaország és Nagy-Britannia vonatkozásában, akik nehezteltek a németekkel kapcsolatos korábbi viszony miatt. A kapcsolatok normalizálása rekordidő alatt megtörtént, utolsó aktusa az 1948. május 25-i washingtoni egyezmény volt, amely a svájci bankokban zárolt német javak után fizetendő kompenzáció összegéről rendelkezett.

A semlegesség, mint tovább folytatandó politikai gyakorlat kérdésében nem merültek fel kétségek. 1950. március 21-én Max Petitpierre, az államszövetség elnöke így nyilatkozott:

"Svájc igyekszik maximálisan betartani mindazokat a kötelezettségeket, amelyeket a semlegesség politikája ró az országra. Országunk nem vállal semmiféle olyan kötelezettséget, amely fegyveres konfliktusba sodorhatná"⁽⁶³⁾. Elhangzásuk pillanatában igencsak időszerű gondolatok voltak. Feltűnt ugyanis a svájci vezető körökben csakúgy, mint más nyugat-európai országokban is Svájc és a NATO kapcsolatának kérdése. Ezen összefüggésben két elgondolás-rendszer alakult ki. Az egyik a "semlegesség és szolidaritás" nevet viselte, és hívei nem tartották a semlegesség akadályának a NATO-hoz való csatlakozást. A kérdést nem politikai, nemzetközi jogi, vagy katonai, hanem lelkiismereti ügyként kezelték. Támogatói között találjuk a hadsereg magasrangú tisztjeit, sőt a hadügyek akkori irányítóját, Karl Kobelt is.

A másik elképzelés a "fegyveres semlegesség" gondolata mellett tört lándzsát. Ennek lényege az volt, hogy a semlegesek kötelezettségeit maradéktalanul betartva, a védelmi képesség további fokozásával biztosítsák az ország szuverenitását. Ez utóbbi elképzelés hívei győztek, aminek eredményeként az 1950-es 505 millió frankról 1959-re 927 millióra nőttek a katonai kiadások. Ez akkor az összkidadások 40 %-át jelentette. Erre az időszakra esik a hadsereg fegyverzetének és objektumainak jelentős korszerűsítése, amelyre 10 év alatt rendkívüli költségként 1,3 milliárd frankot fordítottak⁽⁸⁴⁾.

1958-ban merült fel az atomfegyverek rendszerbe állításának kérdése is. 1962-ben népszavazást tartottak ez ügyben. A döntés értelmében az ország elvben birtokolhat nukleáris fegyvert. Szerencsére mind a gazdasági, mind a katonai megfontolások ellentmondtak a rendszeresítésnek. Diplomáciai kapcsolatait - tanulva a korábbi hibákból - viszonylag egyenletesen alakította a világ országaival, természetesen nem hagyta figyelmen kívül társadalmi berendezkedésüket. Nemzetközi szervezetek munkájában való részvétele tovább növelte presztízsét. Egyes szervezetekbe történő belépését természetesen nemcsak ez, hanem a gazdasági érdekek is motiválták. 1948-ban tagja lett az Európai Gazdasági Együttműködési Szervezetnek (OEEC), amely az export-import ügyletek lebonyolítását könnyítette meg számára. 1950-ben az Európai Fizetési Unióba (EPU) lépett be, 1958-ban pedig az Általános Vámtarifá- és Kereskedelmi Egyezményhez (GATT) csatlakozott. 1959-ben az Európai Szabadkereskedelmi Társulás, az EFTA tagja lett. Az utóbbi kettő azért volt számára kedvező, mert változatlanul hagyta a svájci mezőgazdaságnak előnyös vámtarifá- és kvótarendszert. Az ország a Marshall-szegély keretében neki felajánlott összeget semlegességére hivatkozva nem vette igénybe. Nagyon érdekes tény - és a svájci politikusok körében csakúgy, mint a közvéleményben nagy vitákat váltott ki, hogy Svájc nem lépett be az ENSZ-be. Nem tette ezt annak

ellenére, hogy szinte valamennyi szakosított szervezetének tagja. A belépés ellenzői a világszervezet Alapokmányának VII. fejezetére hivatkoztak, amely szerint a tagországoknak részt kell venniük az agresszor elleni katonai szankciókban. Ezt összeegyeztethetetlennek tartották a semleges státusszal. Ezen kívül úgy vélték, hogy a szakosított szervezetek munkájában való részvétel lényegében helyettesíti az ENSZ-tagságot. A probléma tehát látszólag ugyan az volt, mint ami 1920-ban a népszövetségi tagsággal kapcsolatban felmerült, a megoldás azonban gyökeresen különbözött. Svájc következetesen és kétségeket kizáróan tartotta magát az örökös semlegesség alapelveihez és gyakorlatához.

SVEDORSZÁG

A XVII. századi Európa egyik legtekintélyesebb királysága Svédország volt. II. Gusztáv Adolf hadsereg-szervező tevékenysége nyomán ereje rendkívüli módon megnőtt, ami hatalmas területek meghódítását tette lehetővé. A harmincéves háború és X. Károly Gusztáv hódításai eredményeként a század közepére magáénak mondhatta a Balti-térségben Esztországot és Litvániát, az észak-német területek egy tekintélyes részét, megszerezte Finnországot és Norvégia kiterjedt területeit. Paradox módon éppen e hódító háborúk, illetve a belpolitikai csatározások miatt a XVIII. század elejére jelentős mértékben meggyengült. A háborúk hatalmas összegeket emésztettek fel, a meghódított területek megtartása, a hadsereg utóképeségének megőrzése egyre többbe került és egyre nehezebbé vált⁽⁶⁵⁾. Ezt az állapotot használta ki II. Agost szász választófejedelem és lengyel király, IV. Frigyes dán király és I. Péter orosz cár a svédellenes északi liga megalakítására 1699-ben és az északi háború kirobbantására 1700-ban. Az 1721-ig tartó háború lényegében 1708-1709-ig a svéd sikerek jegyében zajlott, ekkor azonban XII. Károly erejét meghaladó feladatra vállalkozott. Mélyen bevonult Ukrajnába, ahol nem várt ellenállásra talált, ráadásul a po-

tenciális szövetségesek - Leszczynski Szaniszió lengyel király és a török szultán támogatása is elmaradt. Az 1709. június 27-én Poltavánál megvívott csata megfordította a háború menetét. A svédek folyamatosan adták fel az elfoglalt területeket. Az 1719 és 1721 között megkötött békék eredményeképpen Svédország kiszorult az európai politikát meghatározók sorából, középhatalommá vált. A háborút lezáró utolsó egyezmény - amelyet a svédek Nystadban kötöttek meg Oroszországgal 1721-ben - 7. pontja ráadásul függő helyzetbe kényszerítette Svédországot az orosz cárral szemben.

Ennek értelmében Oroszország tartózkodik a svéd belügyekbe való beavatkozástól, ugyanakkor vállalja, hogy megakadályozza az ország államrendjének megváltoztatását. Ilyenformán a második kitétel értelmetlenné tette az első, és ahogy azt a későbbiekben majd láthatjuk, a XVIII-XIX. században a svédek ezt többször keservesen megtapasztalták. Ezt követően a svéd politika attól függően, hogy a riksdagban, a svéd parlamentben a sapkások vagy a kalaposok⁽⁶⁶⁾ szereztek-e vezető pozíciókat, hol az orosz, hol a francia elkötelezettség között ingadozott. A gyors belpolitikai változások azonban azzal jártak, hogy Svédország egyik fél mellett sem tartott ki hosszabb ideig, ilyenformán pozíciói tovább romlottak. A hétéves háborúban (1756-1763) való részvétele - amely óriási kiadásokkal járt⁽⁶⁷⁾ - területi nyereség helyett pusztán a status quo megerősítését hozta.

A sors fintora, hogy az oroszellenes politikát folytató III. Gusztáv uralkodása idején került sor első ízben arra, hogy Svédország egy nemzetek közötti konfliktus során semleges magatartást tanúsított - éppen korábbi ellenfeleivel, Oroszországgal, Dániával és Poroszországgal szövetségben. Az erősödő svéd ipar és kereskedelem komoly károkat szenvedett azáltal, hogy az észak-amerikai függetlenségi háború során Anglia blokádot hirdetett és sorra foglalta le a kereskedelmi hajókat. A négy, konfliktusokban nem, de a kereskedelem-

ben érdekelt ország 1780-ban megkötötte az első fegyveres semlegességi ligát. Az egyezmény értelmében, hadihajókkal biztosították a kereskedelmi konvojok zavartalan áthaladását az amerikai partok előtti angol blokádon. A liga 3 éven át, 1783-ig sikerrel töltötte be funkcióját. Svédország először tapasztalhatta, hogy a diplomácia és a fegyverek jól felépített egyensúlyával harc nélkül is képes érdekeit biztosítani⁽⁶⁸⁾.

Az 1789-es francia forradalom újra megerősítette a svédek orientációját, e kapcsolattól remélve a korábbi pozíciók egy részének visszaszerzését. Ennek az irányváltásnak volt az egyik eleme az 1794-es svéd-dán szövetség a semlegesség és a tengeri kereskedelem biztosítására, újfent csak Anglia ellen. Ezzel az irányvonallal, valamint a semlegességgel szakított az 1796-ban trónra lépő IV. Gusztáv Adolf, amikor szerződést kötött I. Pállal, vállalva egy sereg felállítását és Franciaország elleni bevetését. Ennek jegyében még franciaországi követét, Staál gróft is visszahívta⁽⁶⁹⁾. Katonai lépésekre azonban nem került sor, mert Napóleon diplomáciai sakkhúzásaival I. Pált szembefordította Angliával.

Ettől nem egészen függetlenül jött létre a fegyveres semlegesség második ligája, amely az első liga alapító tagjait tömörítette és szintén az angolok ellen irányult. Ez 1801-ig állt fenn. Széthullását az okozta, hogy Nelson admirális a koppenhágai öbölben hadüzenet nélkül megtámadta és elsüllyesztette a dán flottát. Svédország csak azért nem jutott hasonló sorsra, mert közben I. Pált meggyilkolták, és mivel I. Sándor nem folytatta előde politikáját, a liga szétesett.

Hibát követnénk el, ha az angol lépést a semlegesség megsértéseként értelmeznénk, a liga ugyanis eleve Anglia ellenében jött létre. Ilyenformán megint csak egy sajátosan értelmezett fegyveres semlegességről beszélhetünk, amely nehezen

egyveztehető össze a státussal kapcsolatban kialakított mai nézetekkel. Hogy a svéd történelem e szakaszában nyoma sincs a semlegesség iránti elkötelezettségnek, mi sem bizonyítja jobban, mint részvételük a Napóleon-ellenes harmadik koalícióban (1805-1807) a korábbi ellenfél, Anglia oldalán, vagy az 1808-1809-ben vívott svéd-orosz háború, amely végül Finnország elvesztését eredményezte. Ugyancsak a napi politikai érdekeknek megfelelően döntött 1812. januárjában az akkor még régens Bernadotte - a későbbi XIV. Károly János király -, amikor Svéd Pomeránia francia megszállása után kinyilvánította az ország semlegességét az angol-francia háborúban. Rögtön ezután szövetséget ajánlott Angliának, amiért Norvégiát és Sjællandet kérte cserébe. Ez a szövetség ugyan kútba esett, de létrejött egy másik, amelyet Oroszországgal kötött. Ebben megerősítették az orosz-svéd háború utáni status-quot, katonai együttműködést irányoztak elő egy német területen végrehajtandó partraszállásban, és Svédország ismételten kinyilvánította igényét Norvégiára ⁽⁷⁰⁾.

Svédország újkori történelmének utolsó csatáját a hetedik koalíció tagjaként 1813. október 16. és 19. között vívta Lipszénél. Abban, hogy ez volt az utolsó, inkább a szerencse és véletlen játszotta a főszerepet, mint a svédek elhatározottsága. 1834-ben XIV. Károly János a kiújuló angol-orosz ellentét kapcsán nyilatkozatot adott ki a semleges politika folytatását illetően, ez azonban nem akadályozta meg fiát, I. Oszkárt abban, hogy 1848 áprilisában az első schleswig-holsteini háborúban egy hadtestet küldjön Dánia segítségére. A csapatok még nem fejezték be a felvonulást, amikor a háború a dánok vereségével véget ért. A svéd politika minden korábbi ingadozása ellenére az ország nemzetközi tekintélye akkora volt, hogy felkérték a béketárgyalásokon való közreműködésre.

Az 1853-56. évi krími háború megint csak bizonyította, hogy Svédország pillanatnyi politikai előnyökért nem csak a pár-

tatlanságot, hanem magát a semlegességet is feledhetőnek tartja. I. Oszkár a háború kitörésekor megerősítette ugyan apja 1834-es semlegességi nyilatkozatát, ugyanakkor a szövetségesek rendelkezésére bocsátotta flottabázisait a Balti-tengeren végrehajtandó hadműveletekhez. Ez azzal járt, hogy amennyiben a harcok kiterjedtek volna a balti térségre is, a svéd-norvég királyság óhatatlanul hadviselővé vált volna. Ennek veszélyeit elkerülendő, tovább távolodva a semleges politika gyakorlásától, 1855 novemberében szerződést kötött Angliával és Franciaországgal, amelyek szavatolták az ország sérthetlenségét egy esetleges orosz támadással szemben⁽⁷¹⁾.

A második schleswing-holsteini háborúban (1863-64) Svédország a korábbinál jóval mérsékeltabb magatartást tanúsított, bár a skandináv szolidaritás jegyében nyújtott némi anyagi segítséget Dániának. Az ezt követő időszakban Svédország a korábbinál lényegesen következetesebbnek bizonyult. Mind az osztrák-francia, mind a porosz-francia háború idején újólag tudatta az európai hatalmakkal, hogy kitart a semlegesség mellett és nem kíván fegyveres eszközökkel részt venni a kontinensen zajló konfliktusokban.

A XIX. század utolsó három évtizedében Svédország halatlanul nagy változásokon ment át. A legújabb tudományos eredmények alkalmazásával a falfeldolgozás és a cellulóz alapú papírgyártás központja lett. Kidolgozták a magas foszfortartalmú vasérc feldolgozásának technológiáját, megkezdődött a nagy ipari üzemek kialakulása, a vasútépítés és a villamos energia hálózat kiépítése. Megnőtt az ország külkereskedelmi forgalma, különösen ami Angliát és Németországot illeti. A gazdasági megerősödés együtt járt a nemzetközi kapcsolatok aktivizálódásával, a diplomácia felélénkülésével. Svédország tevékeny részese volt a két hágai konferencia munkájának, komolyan szorgalmazta a nemzetközi konfliktusok békés rendezését döntőbíróság útján, valamint a semle-

ges országok jogainak és kötelességeinek rögzítését.

Növekvő aktivitása folytán nem kerülhette el figyelmét a háborús veszély fokozódása. A marokkói válságok, a német flottaépítési program felgyorsítása, a balkáni háborúk arra figyelmeztettek, hogy az egyre erősödő konfliktusok megoldásához a diplomácia eszközei már elégtelenek⁽⁷²⁾. A hadsereg fejlesztése mégis következtelenül, a belső politikai erőviszonyok alakulásának függvényében zajlott. 1910-ben elhatározták ugyan egy cirkáló-program megvalósítását és az uralkodó V. Gusztáv (1905-1950) nyomására az első hajó megépítésére kiutalták a szükséges összeget, de a következő évi választásokon hatalomra jutott liberálisok halogatták a program végrehajtását.

1912 októberében, az első Balkán-háború kirobbanása után Svédország Dániával és Norvégiával együtt újra megerősítette semlegességét, ami tovább növelte a konzervatívok támogatását - véleményük szerint - a védelmi képesség fokozását elszabotáló liberális kormány ellen.

A kormány lemondásához vezető akciók sora mögött azonban a külpolitikai irányváltás igénye is felismerhető volt. A konzervatívok, V. Gusztáv támogatását maguk mögött érezve a javuló svéd-orosz kapcsolatok felszámolását és a korábbi német orientáció erősítését követelték. Ennek a törekvésnek számos jelét láthatjuk a későbbiekben. A svédek I. világháborús magatartása, az "aktivisták" és a semlegesség következetes támogatói közötti harc eredménye végre egyértelművé tette, hogy Svédország politikai stratégiaként kezeli a semlegességet, ugyanakkor nem rendelkezik akkora erővel, hogy ellenálljon a külső hatalmak nyomásának⁽⁷³⁾.

Svédország a háború kitörésekor újra megerősítette teljes semlegességét, ugyanakkor a hadviselő felekkel szembeni magatartását egyáltalán nem a pártatlanság jellemezte. A

küzdelem első két évében - az akkor szintén semleges Belgiumt lerohanó - Németország első számú ipari exportőre volt, ráadásul a közvetítő kereskedelem nagy része is itt bonyolódott. Az antant országait különösen zavarta, hogy nyers- és alapanyagai a svédországi feldolgozást követően Németországban kerültek felhasználásra. Attól eltekintve, hogy ez a nagyfokú elkötelezettség a háborúba való belesodródás veszélyével járt, az ország gazdasága hihetetlenül megerősödött. Külföldi tartozásait visszafizette, aranytartalékai megnöttek, az ipari termelés felszökött⁽⁷⁴⁾.

A fent leírt gyakorlat nyomán a svéd kapcsolatok annyira megromlottak az antant-hatalmakkal, hogy ez utóbbiak megszüntették Svédországba irányuló szállításaikat. Ez az ipari termelés csökkenéséhez, inflációhoz, munkanélküliséghez vezetett. A növekvő elégedetlenség arra kényszerítette a kormányt, hogy újabb irányváltást hajtson végre, így az 1917-18-as évekre az antant orientáció megerősödése volt a jellemző. Ennek egyik ékes bizonyítéka, hogy 400000 tonna hajóteret adott bérbe a szövetségeseknek, engedélyezve azok felhasználását a harci övezetekben is⁽⁷⁵⁾. Összességében Svédország elégedett lehetett az I. világháború "eredményeivel": A fegyveres küzdelmekben nem vett részt, így hadserege érintetlen maradt. Gazdasága megerősödött, kiterjedt kapcsolatokkal rendelkezett Európában csakúgy, mint az amerikai kontinensen. Csak éppen a semlegesség vesztett sokat hiteléből s nemzetközi tekintélyéből. Lényegében Svédország I. világháborús magatartása volt az oka annak, hogy a világ közvéleménye (nem minden széndékos hangulatkeltés nélkül) erkölcstelennek, öncélnak, haszonlesőnek tekintette a semlegességet, mint politikai kurzust.

A két világháború közötti időszakban Svédország a Népszövetség tagjaként (1921-ben lépett be) tevékenykedett, és külpolitikáját igyekezett összhangba hozni Dániával és Norvégiával, valamint Európa más kisországaival, így Belgium-

mal. Hollandiával és Svájjal. Elképzelések között szerepelt, hogy a vitás nemzetközi kérdések megoldására hivatott döntőbíróóságok alkalmazási körét szélesítsék ki, valamint, hogy a Népszövetség kis tagállamai esetében korlátozzák a katonai szankciókban való részvétel kötelező jellegét.

A skandináv blokk országai nem csak a külpolitikában igyekeztek egységes álláspontot képviselni, hanem gazdasági téren is szorosan együttműködtek. Ennek egyik példája az 1930-as oslói szerződéssel létrehozott Északi Vámunió, amely az egymás közötti kereskedelem vámtételeiről intézkedett. Hamarosan nyilvánvalóvá vált azonban, hogy sem a Népszövetség, - amely egy kollektív biztonsági rendszer létrehozására lett volna hivatott - sem az egyes országok sokoldalú és sokirányú kapcsolatai nem képesek szavatolni Európa békéjét. Ez a felismerés hozta meg a nemzeti védelmi potenciálok, elsősorban a gazdaság és a hadsereg erősítésének szándékát. A kontinens legtöbb államával ellentétben Svédországnak mindkét terület egyidejű fejlesztéséhez meg volt a képessége. Noha nyilatkozataiban a többi északi országokhoz hasonlóan a kollektív biztonság mellett szállt síkra, 1938-ban megnövelte katonai kiadásait. Ugyancsak megnövekedtek a stratégiai nyersanyagtartalékok és a lakosság ellátásához nélkülözhetetlen termékek készletei is.

Addigi gyakorlatának megfelelően Svédország a II. világháború kitörésekor ismételten kinyilvánította a semlegeség melletti elkötelezettségét, és ehhez 1939. decemberéig következetesen tartotta is magát. Kereskedelmét és kereskedelmi hajói viszonylagosan szabad mozgását biztosítandó, egyezményeket kötött két korábbi jelentős partnerével, december 07-én Angliával, december 22-én pedig Németországgal. Ugyanakkor tovább növelte katonai kiadásait, melyek értéke 1939-1940-ben az állami kiadások 51 %-át tette ki⁽⁷⁶⁾.

Az az esemény, amely a szigorúan semleges magatartásból kibillentette, a szovjet-finn téli háború volt. Ebben az esetben a finneknek nyújtott segítség - amely stratégiai nyersanyagok és hadianyagok szállításában nyilvánult meg - a politikai vezetés saját szándékait és véleményét tükrözte, nem pedig valamely nagyhatalom nyomására történt. Noha az angol kormány a finnek megsegítése érdekében szorgalmazta a svéd csapatok koalíciós keretekben történő bevetését, a politikai vezetés 1940 januárjában kinyilvánította, hogy a semlegesség fenntartása mellett, csak korlátozott segítségnyújtásra hajlandó. Aktívan működött közre viszont a konfliktus tárgyalásos megoldásában. Az igazi próbatételt a svéd semlegesség számára az 1940. április 09-e, Norvégia német lerohanása utáni időszak jelentette. Végrehajtotta ugyan a mozgósítással kapcsolatos intézkedéseket és a szovjet kormány is felszólította Németországot a svéd semlegesség tiszteletben tartására, ezek azonban nem jelentettek garanciát egy esetleges német megszállás ellen. A határok tiszteletben tartásának oka a háború kezdeti időszakában az volt, hogy Hitler a politikai nyomásgyakorlás, illetve a katonai erővel való fenyegetés útján is elérte céljait, később pedig - főként 1942. nyarát követően - nem volt elegendő ereje az intervenció végrehajtásához⁽⁷⁷⁾.

A svéd kormány haderejének gyors Utemő fejlesztése ellenére sem volt abban a helyzetben, hogy ellentmondjon a német követeléseknek, így az 1914-1916 közötti időszakhoz hasonló helyzetbe került. A német igények kielégítése a semlegesség többszöri durva megsértéséhez vezetett. 1940 nyarán engedélyezte katonák és hadianyag Norvégiába történő vasúti szállítását, 1940 és 1943 között folyamatosan szállított vasércet Németországba, 1941 júniusában pedig átengedett területén egy Finnországba tartó német hadosztályt. Ezekről függetlenül, vagy talán éppen ezek ellensúlyozására igyekezett fenntartani kapcsolatait a szövetségesekkel is. 1940 szeptemberében állami hitelt nyújtott a Szovjetuniónak, meg-

szerelte Anglia hozzájárulását az óceánon át történő korlátozott áruszállításokhoz, vállalta a Szovjetunió diplomáciai képviselőjét több európai országban.

A harctereken elszenvedett német kudarcok felbátorították a svéd kormányt, így lazítani kezdte a Harmadik Birodalomhoz fűződő kapcsolatait. Ezzel egyidőben tárgyalásokat kezdett az angolokkal és az amerikaiakkal a gazdasági kapcsolatok megerősítéséről és a németeknek nyújtott egyoldalú előnyök felszámolásáról. A szerződést 1943 szeptemberében írták alá Londonban és ettől kezdve a svédek óceánon túli importja jelentős mértékben megnövekedett⁽⁷⁸⁾. A szövetséges hatalmak Svédországra gyakorolt nyomása egészen a háború végéig tartott. Láthatjuk tehát, hogy a Svéd Királyság nem túlságosan elszánt törekvése a szigorú semlegesség megtartására újfent kudarcot vallott. Szuverenitása sérthetetleniségét is inkább köszönheti a nagyhatalmak érdekei érvényesülésének, mint saját védelmi képessége visszatartó hatásának⁽⁷⁹⁾. Nem tagadhatjuk ugyanakkor azt sem, hogy a svéd hadsereg a háborús évek alatt valóban megerősödött, létszáma meghaladta a félmillió főt. Az 1942-es fegyverkezési program eredményeként a hadsereg fegyverzetében megjelentek a saját gyártmányú repülőgépek és harckocsik, nem is beszélve a kézi fegyverek különböző fajtáiról⁽⁸⁰⁾. Hogy ez a hadsereg egy védelmi jellegű háborúban mire lett volna képes, azt már soha nem tudjuk meg. Mindenesetre 1943 és 1945 között a német hadvezetés a már említett tervekben komolyan számolt vele, noha az esetleges támadástól elsősorban nem ez tartotta vissza.

A háború befejezése után a svéd semlegesség nemzetközi megítélése távolról sem volt olyan kedvezőtlen, mint az 1918-at követő néhány esztendőben. Svédország 1946-ban tagja lett az Egyesült Nemzetek Szervezetének. Svájjal ellentétben nem tartott attól, hogy a büntető szankciókban való kötelező részvétel miatt esetleg fegyveres konfliktusba keve-

redhet, vagy semlegessége megkérdőjeleződhet. Bejelentette, hogy ilyen esetben nem csatlakozna egyik félhez sem⁽⁸¹⁾.

Az 1948-as év újra komoly próba elé állította a svéd vezetést. A Marshall-terv céljaival és szándékaival, mint a semlegesség politikája mellett elkötelezett ország nem értett egyet, de egy sajátos értelmezéssel bravúrosan megoldotta a problémát. Úgy nyilatkozott, hogy azt újjáépítési tervnek tekinti, nem pedig az azt el nem fogadók elleni tömörülés létrehozójának. Ennek jegyében vette igénybe a Marshall-segélyt, amelynek összege 107 millió dollárra rúgott⁽⁸²⁾. Hogy e újabb lépését elfogadtassa a világ politikai közvéleményével, újabb nyilatkozatot adott ki, amelyben tömbönkívüliségét hangsúlyozta:

... "nem csatlakozik valamely nagyhatalmi tömbhöz, sem valamilyen kifejezett szövetségi szerződéshez és haligatólagosan sem ért egyet a közös katonai rendszabályokkal konfliktus esetén"⁽⁸³⁾.

E nyilatkozat tükrében teljesen váratlan volt az a svéd kezdeményezés, amely egy kollektív skandináv védelmi szervezet létrehozását célozta meg, bevonva abba Finnországot is. Az elképzelés szerint a szövetségnek semleges politikát kellett volna folytatnia. 10 hónapi tárgyalás után a szervezet mégsem jött létre. A kudarc oka az volt, hogy Norvégia nem értett egyet a semlegességgel, illetve Finnország ekkor kötött barátsági és együttműködési szerződést a Szovjetunióval. A semlegesség felmondásának tűnő kezdeményezés két okkal magyarázható. Az egyik az, hogy az egész kontinensre kiterjedő komplex biztonsági rendszert sem az első, sem a második világháború után nem sikerült kialakítani. Nem látszott viszont kivihetetlennek egy regionális, a nagyhatalmaktól lehetőleg egyenlő távolságot tartó szervezet létrehozása. A másik ok a nagyhatalmak befolyásától való félelem volt. Svédország mindkét nagy világégés során tapasztalhatta, hogy

legjobb szándéka ellenére sem képes ellenállni a nyomásnak a szuverenitás kockázata nélkül. A sikertelen kísérlet a védelmi kiadások növelésére készítette a svéd kormányt⁽⁸⁴⁾. Ez nem csak a technika, hanem a szervezet korszerűsítését is magával hozta. A regionális törekvések nemcsak katonai, hanem gazdasági téren is megjelentek, de ezek sem jártak sikerrel. Az elszigetelődés veszélye arra készítette tehát, hogy csatlakozzon a már meglévő szervezetekhez, így az Európai Gazdasági Együttműködési Szervezethez, az Európai Fizetési Unióhoz, az Európa Tanácshoz és az Európai Szabadkereskedelmi Társuláshoz.

Az északi országok együttműködésének fokozása érdekében 1951-ben Svédország és Dánia létrehozta az Északi Tanácsot, amelynek alapelve az volt, hogy tagországok közötti sokrétű kapcsolatokat azok külpolitikai irányvonalának megváltoztatása nélkül erősítse. Mivel ez az álláspont a térség országainak megfelelt, 1955-re a Tanács létszáma kiegészült Norvégiával, Izlanddal és Finnországgal. Ekkorra a svéd politika olyan tekintélyt vívott ki magának, hogy a semlegesség megsértésének kérdése fel sem merült. Svédország egyre aktívabban tevékenykedett a nemzetközi szervezetekben, a jószolgálatok terén és nagy szerepet játszott az atomfegyverek csökkentéséért, valamint az atomkísérletek betiltásáért indított mozgalmakban⁽⁸⁵⁾. A nemzetközi szerepvállalás mellett természetesen nem feledkezett meg a védelmi képesség fokozásáról sem, amely a önerőre való támaszkodás elvének a lehetőségek szerinti maximális figyelembe vételével történt⁽⁸⁶⁾. Es ez az a pont, amely a II. világháború után újra felvetette a kérdést: létezik-e szigorúan vett semlegesség?

JEGYZETEK

A gondolatától a megvalósulásig ...

58. Eidgenossenschaft = Esküszövetség. A három őskanton az 1315. évi győztes morgarteni csata után megújítja 1291. évi szerződését, amelyhez később folyamatosan csatlakozik több kanton és szabad város. Számuk 1813-ban már 13. Szövetségük 1648-ig viseli az Eidgenossenschaft nevet.
59. V8.: Szabó János: Fegyveres semlegesség. Bp. 1985. Zrínyi 145-146. pp.
60. F. Wohlen, a Szövetségi Tanács tagja dolgozta ki azt a tervet, amely eredményeképp az addig nem művelésre szánt szabad területek felszántásával a művelés alá vett terület nagysága 187000 hektárról 366000 hektárra nőtt.
61. Georgij Dragunov: Svájc - Múlt és jelen. Bp. 1983. Kossuth 81.p.
62. A nürnbergi per adatai szerint Németország már 1940-ben kidolgozta Svájc lerohanásának tervét, amely a "Tannenbaum" nevet kapta.
63. G. Dragunov: i. m. 118.p.
64. G. Dragunov: i. m. 123.p.
65. XI. Károly (1660-1697) rendeletei következtében a parasztság köteles volt eltartani a teljes királyi hadsereg személyi állományát. Sor került a meghódított területeken a nemesi és egyházi birtokok elkobzására. Ez különösen a balti németeket érintette igen hátrányosan. E politikai hátrányai a nagy északi háborúban (1700-1721) váltak nyilvánvalóvá.
66. Az 1738-39-e riksdagban a kancellári posztot betöltő Horn gróftól és híveit konzervativizmusuk és állítólagos gyávaóságuk miatt sapkásoknak (hálósapkásoknak) nevezte az ellenzék, míg önmagát a nemesemberek jelképe után kalaposokként aposztrofálta.
67. A rohamosan növekvő inflációt azzal próbálták kezelni, hogy a parasztok számára megtiltották az állami földek megváltását, amitől az adóbevételek növekedését remélték. Még a háború alatt megtiltották továbbá a házi szeszfőzést, ami szintén növelte a kincstár bevételeit. Ez utóbbi rendelet 1760-ig volt érvényben.
68. 1691-ben az angol-francia háború idején a kereskedelmi

hajóit elvesztő Svédország és Dánia deklarálta semlegességét, ezt azonban Anglia csak azután ismerte el, miután hajóhada komoly veszteségeket szenvedett az egyesített svéd-dán konvojokat kísérő hadihajóktól. Ez esetben tehát a státus elismertetéséhez a diplomácia eszközeit nem vették igénybe, ráadásul a semlegesség értelmezése is igen sajátos volt, a szállítások egy része ugyanis a hadviselő Franciaországba irányult. Ilyenformán az eset csak fenntartásokkal tekinthető a fegyveres semlegesség egy ugyancsak speciális válfajának.

69. Vö.: A.Sz.Kan: A skandináv országok története. Bp. Kossuth 1976. 125. p.
70. Uo.: 131. p.
71. Uo.: 149. p.
72. Az első marokkói válság (1905. márciusában II. Vilmos tangeri látogatása robbantotta ki) okozta bizonytalanságot használja ki Norvégia a svéd-norvég unió felbontására.
73. Az "aktivisták" a svéd ultrakonzervatív körök a Németország melletti teljes elkötelezettség hívei, a háborúban való részvétel támogatói voltak.
74. A.Sz.Kan: i. m. 199. p.
75. Uo. 203. p.
76. Uo. 260. p.
77. 1943-ban több hadműveleti tervet dolgozott ki a német hadvezetés egy Svédország elleni esetleges háborúra - ilyen volt például a "Sarki róka-terv" - de végrehajtásukra a kurszki vereség után már nem volt lehetőség.
78. A.Sz.Kan: i. m. 267. p.
79. A német és a szovjet érdekek 1939. és 1941. közötti ellentéteire utál például Nils Andrén idézett művében: 100. p.
80. A.Sz.Kan: i. m. 283. p.
81. Vö.: N. Andrén: i. m. 101. p.
82. A.Sz.Kan: i. m. 300. p.
83. N. Andrén: i. m. 102. p.

84. Az 1947-48-as 19 %-ról az 50-es évek elejére 24 %-ra n8vekedett.
V8.: A.Sz.Kan: i.m. 307. p.
85. P8ld8tul Osten Und8n, az akkor k8l8lgyminiszter javasolta az atommentes országok klubj8nak l8trehoz8s8t 1961-ben. 1968-t8l folyamatosan cs8aaptoakat biztos8t az Ensz 8gisze alatt m8k8d88 b8kefenntart88 er8k r8sz8re. A vietnami h8bor8t (8s minden m8s agresszi8t) el8t8l88 magatart8sa negat8v hat8ssal volt a sv8d-amerikai kapcsolatokra.
86. Nils Andr8n: i.m. 47. p.